

BİBLİYOGRAFYA :

Dîneverî, *el-Aḥbârü't-tuvâl*, s. 226; Ya'kübî, *Târîḥ*, II, 232, 238, 253; Taberî, *Târîḥ* (Ebû'l-Fazl), V, 149, 224, 330, 372; Sâbî, *Rûsümü dâri'l-ḥilâfe*, s. 8; Muhammed b. Hüseyin el-Beyhâkî, *Târîḥ* (nşr. Halîl Hatîb Rehber), Tahran 1368, II, 65; Nizâmülmülk, *Siyâsetnâme*, s. 145-149; a.e. (Köymen), s. 174-175; Muhammed Nâzım, *The Life and Times of Sultan Mahmud of Ghazna*, Cambridge 1931, s. 150; İbrahim Kafesoğlu, *Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu*, İstanbul 1953, s. 143-144; Hasan-ı Enverî, *İştilâhât-ı Dîvânî-yi Devre-yi Ğaznevî ve Selçukî*, Tahran 2535 şş., s. 28, 220, 222; Muhammed Mahmûd İdrîs, *Rûsümü's-Selâciğa*, Kahire 1983, s. 111-112; Mehmet Altay Köymen, *Alp Arslan ve Zamanı*, Ankara 1983, II, 31; Vecdi Akyüz, *Hilafetin Saltanatı Dönüşmesi*, İstanbul 1991, s. 292-294; Dihhudâ, *Luğatnâme*, V, 234; C. E. Bosworth, "Amîr-e Ḥaras", *Elr.*, I, 959.

AYDIN TANERİ

EMİR HÜSEYNİ

(bk. HÜSEYNİ SÂDÂT el-GÜRİ).

EMİR HÜSREV-İ DİHLEVİ

(أمیر خسرو دهلوی)

Ebû'l-Hasen Emîr Hüsrev b. Emîr Seyfiddin Mahmûd-ı Dihlevî
(ö. 725/1325)

**Hindistan'da yaşayan
Türk asıllı şair, tarihçi
ve mutasavvıf.**

651'de (1253) Delhi'nin kuzeyindeki Müminpûr (Müminâbâd) kasabasında doğdu. Mâverâünnehir bölgesinde yaşayan Lâçin adlı bir Türk kabilesine mensup olan babası Seyfeddin Mahmûd önce Keş'e, sonra Belh'e, ardından da Cengiz Han'ın zulmünden kaçarak Hindistan'a göç etmişti. Delhi Sultanı Şemseddin İltutmuş'un (1211-1236) hizmetine giren Seyfeddin, gösterdiği başarılarından dolayı kendisine iktâ edilen Müminpûr'a yerleşti. Burada meşhur emîr İmâdülmülk'ün kızıyla evlendi. Emîr Hüsrev, Seyfeddin'in bu evlilikten doğan üç oğlundan biridir. Kendi ifadesinden küçük yaşta üstün zekâ ve kabiliyetle dikkati çektiği, medrese eğitimi gördüğü yıllarda şiir söylemeye başladığı anlaşılan Emîr Hüsrev yedi sekiz yaşlarında iken babasını kaybedince dedesi İmâdülmülk'ün himayesine girdi ve onun huzurunda yapılan edebî ve ilmî sohbetleri dinleyerek yetişti. Bu sohbetler Emîr Hüsrev'in müsikeye de ilgi duymasını sağladı. Meş-

hur Çiştîyye şeyhlerinden Nizâmeddin Evliyâ ile muhtemelen bu yıllarda tanıştı. Böyle bir kültür ortamında kabiliyetlerini geliştirme imkânı bulan Emîr Hüsrev on iki yaşına geldiğinde şair olarak belli bir seviyeye ulaşmıştı. On dokuz yaşında ilk divanı *Tuḥfetü's-şığâr*'ı tertip etti.

Emîr Hüsrev, dedesi İmâdülmülk'ün ölümünden sonra (671/1273 [?]) Türk emirlerinden Keşli Han'ın maiyetine girerek onun huzurunda toplanan meclislerde söz sahibi oldu. Bu meclislerde Delhi Türk Sultanı Balaban Han'ın küçük oğlu Buğra Han'ın dikkatini çekti ve bir süre sonra onun hizmetine girdi. Balaban Han'la birlikte Bengal seferine katılan Emîr Hüsrev, ona Bengal zaferi dolayısıyla ilk mensur çalışması olarak Leknevî ile ilgili bir fetihnâme sundu. Hâmisi Buğra Han Bengal valiliğine tayin edilince onunla beraber Bengal'e gitti. Ancak yakınlarının hasretine dayanamayıp Delhi'ye döndü. Daha sonra Mülthanlı Prens Muhammed Kaan Mâlik'in davetine uyarak onun nedimleri arasına katıldı. Kaan Mâlik'in tasavvufa ilgi duyan bir kişi olması Emîr Hüsrev'in onun davetini kabul etmesinde etkili olmuştur. Mülthan'da meşhur şair Hasan-ı Dihlevî ile tanıştı.

Hüsrev-i Dihlevî, Hindistan'ı istilâ etmeye başlayan Moğollar'ın Mülthan'a girip Kaan Mâlik'i öldürdükleri sırada Hasan-ı Dihlevî ile birlikte esir düştü (1285). Esareten kurtulduktan sonra Sultan Balaban Han'ın ölümüne kadar (686/1287) dost ve akrabalarıyla birlikte Müminâbâd'da oturdu. Bu yıllarda saraya davet edilirse de çeşitli sebepler ileri sürerek bunu kabul etmedi. Daha sonra himayesine girdiği Hâtem Han'ın Oudh şehrine vali olarak tayin edilmesi onu bir defa daha Delhi'den uzaklaşmak zorunda bıraktı. Yakınlarından ayrı kalmaya dayanamayıp bir müddet sonra tekrar Delhi'ye dönünce (687/1288) saraydan gelen teklifi kabul etti ve kendisine saray şairi unvanı verildi. Emîr Hüsrev, Fîrûz Şah Halacî döneminde (1290-1296) sarayda mushafdarlık yaptı. En verimli yıllarını, onun yerine geçen ve uzun süre hükümdarlık yapan yeğeni ve damadı Sultan Alâeddin Halacî zamanında (1296-1316) geçirdi. Emîr Hüsrev, savaş ve fîtuhatı seven bir sultan olan Alâeddin'den beklediği ilgiyi göremediği de bu durum ona geniş zaman bu-

lup eser yazma imkânını sağladı. Sultanın özellikle şairlere karşı son derece ilgisiz tavrı yüzünden maddî bakımdan sıkıntılı anlar yaşadığı bu dönemde çocukluğunda dergâhını ziyaret ettiği, daha sonraki yıllarda da zaman zaman görüştüğü Nizâmeddin Evliyâ'ya intisap etti (713/1313).

Sultan Alâeddin'in ölümünden sonra yerine geçen Kutbüddin Mübârek Şah'ın (1316-1320) şiir ve müziğe ilgi duyması Hüsrev'e sarayda eski itibarını yeniden kazandırdı. Sultanla şeyhinin aralarının açıldığı bu dönemde sarayın yasaklamasına rağmen Nizâmeddin Evliyâ ile irtibatını sürdürdü. Sultan Gıyâseddin Tuğluk zamanında Bengal seferine katıldı (1324). Şeyhinin öldüğünü haber alınca (1325) Delhi'ye dönerek Gıyâspûr'da bulunan mezarında bir müddet inzivaya çekildi. Kısa bir süre sonra da vefat etti (8 Şevval 725/17 Eylül 1325) ve Nizâmeddin Evliyâ'nın kabrinin yakınına defnedildi. Şeyhinin ve kendisinin türbeleri Delhi'nin en önemli ziyaret yerleridir. Emîr Hüsrev'in anısına 1975 yılında Hindistan, Pakistan ve Sovyetler Birliği'nde millî ve milletlerarası kongreler düzenlenmiştir.

Hayatı boyunca ilim, sanat ve tasavvufu iç içe yaşayan Emîr Hüsrev'in Türkçe, Arapça ve Farsça'nın yanı sıra Hint dili ve edebiyatını da çok iyi bilmesi şöhretini daha da yaygınlaştırmıştır. Hâkânî-i Şîrvânî'nin kasidelerinden Nizâmî-i Gencevî'nin hamsesine kadar Fars edebiyatındaki bütün gelişmiş şiir türlerinde eser veren Emîr Hüsrev, Hindistan'da o zamana kadar az kullanılan gazel türünün gelişmesine de katkıda bulunmuştur. Tarihî olayları mesnevî tarzında kaleme alması onun en önemli özelliklerinden biridir. Bu eserlerden hareketle Delhi Sultanlığı'nın tarihi hakkında bilgi edinmek mümkündür. Türklüğüyle övünen (Merçil, s. 186 vd.) Emîr Hüsrev'in bir özelliği de Hint-müslüman müsiği geleneğinin kurucusu olmasıdır. Türk divan şairleri büyük üstatlardan biri olarak kabul ettikleri Emîr Hüsrev'in tesiri altında kalmışlar, özellikle Leylâ vü Mecnûn konusunu işleyen mesnevilerde onun yolunu takip etmişlerdir.

Eserleri. Nazım ve nesir alanında Farsça birçok eseri olan Emîr Hüsrev, sağlığında bu çalışmalarını derleyip düzenleme imkânı bulan ender kişilerdendir.

Eserlerinin sayısı hakkında tezkire ve hal tercümesi kitaplarında farklı rakamlar verilmektedir. Belli başlı eserleri şunlardır:

A) Manzum Eserleri. a) Divanlar. 1. *Tuḥfetü's-sıḡâr*. On altı-on dokuz yaşları arasında, Hâkânî-i Şîrvânî'nin tesiri altında bulunduğu dönemde yazdığı şiirleri ihtiva eden divanda otuz beş kaside, beş terciibend ve terkibibend, kısa bir mesnevi ile diğer şiirleri yer alır. Emîr Hüsrev eserin dîbâcesinde şiir yazmaya başladığı dönem ve divanı nasıl derlediğini anlatır. Bu divan yaklaşık 670 (1272) yılında tamamlanmıştır. 2. *Vasatî'l-ḥayât*. Yirmi-otuz üç yaşları arasında yazdığı şiirleri ihtiva eder. Eserin dîbâcesinde Nizâmeddin Evliyâ'nın himmetiyle dilinin çözüldüğünü ifade eden şair en iyi şiir yazma çağının orta yaşlar olduğunu söyler. Elli sekiz kaside, sekiz terciibend, gazel ve rubâilerden oluşan bu divanda 8441 beyit bulunmaktadır. 3. *Ġurretü'l-kemâl*. Otuz dört yaşından sonra yazdığı şiirleri ihtiva eden divanın dîbâcesinde şair şiir sanatı üzerindeki düşüncelerini anlattıktan sonra kendi hayatı hakkında bilgi verir. Eserin sonunda Hz. Peygamber için yazdığı 221 beyitlik "Mir'âtü's-safâ", Nizâmeddin Evliyâ'ya hitaben

yazdığı 218 beyitlik "Deryâ-yı Ebrâr" adlı iki kaside yer almaktadır. Eser 693 (1294) yılında tertip edilmiştir. 4. *Baḳıyye-i Nakıyye*. Emîr Hüsrev'in 716 (1316) yılında tamamladığı bu divan kırk üç-altmış altı yaşları arasında yazdığı şiirlerden meydana gelmiştir. Eserin dîbâcesinde ilk divanın toprak gibi kesif, ikinci divanın su gibi akıcı, üçüncüsünün rüzgâr gibi hafif ve süratli, bunun ise gönülleri ateş gibi yakıcı olduğunu söyler ve divanlarını Allah'a yükselen dört göğe benzetir. Diğer divanları gibi bu divan da münâcât ve na'ttan sonra Nizâmeddin Evliyâ'yı öven kasidelerle başlar. Daha sonra birçoğu Sultan Alâeddin Halacî'ye sunulan methiyeler yer alır. Divanın son kısmında çeşitli gazeller ve rubâiler bulunmaktadır. 5. *Nihâyetü'l-kemâl*. Emîr Hüsrev'in hayatının son günlerinde tamamladığı bu divan çok kısa bir dîbâceyle başlar. Sultan Kutbüddin Mübârek Şah'ın ölümü dolayısıyla yazdığı mersiye ile Gıyâseddin Tuḡluk'un oğlu II. Muhammed Tuḡluk'a sunduğu kasidelerden sonra tasavvuf neşvesiyle kaleme alınan gazel ve rubâiler yer alır. Emîr Hüsrev'in ilk dört divanı bir arada Leknev'de (1334 taşbaskı), beşinci divanı ise Delhi'de (1332) basılmıştır. Divanlardaki aşk konulu gazeller *Külliyât-ı Anâşır-ı Devân-i Hüsrev* (*Divân-i Hüsrev*) adıyla derlenerek istinsah edilmiştir (bazı nüshalar için bk. Çetin, V, 74-75; *FME*, s. 244-248). Saîd-i Nefisî, Emîr Hüsrev'in 1726 gazelini *Divân-ı Kâmil-i Emîr Hüsrev-i Dihlevî* adıyla yayımlamıştır (Tahran 1343 hş.). İkbâl Selâhaddin'in *Külliyât-ı Ġazeliyyât-ı Hüsrev* adıyla yayımladığı divanda ise (Lahor 1972) 1981 gazel bulunmaktadır.

b) Tarihî Mesneviler. Emîr Hüsrev bu mesnevilerinde, hizmetinde bulunduğu hükümdarların dönemlerinde meydana gelen olayları edebî bir üslupla anlatmıştır. 1. *Ġırânü's-sa'adeyn* (Leknev 1259). *Mecma'u'l-evşâf* adıyla da anılan eser Emîr Hüsrev'in Sultan Keykubad'ın isteği üzerine kaleme aldığı ilk tarihî mesnevisidir. Eserde Bengal Hükümdarı Buğra Han'ın kendinden ayrı yaşayan oğlu Keykubad ile karşılaşması anlatılmaktadır. 2. *Miftâhu'l-fütûḥ*. Şairin 690 (1291) yılında tamamladığı bu mesnevide Sultan Fîrûz Şah Halacî'nin dört büyük zaferi ayrıntılarıyla ele alınmıştır. Eser *Oriental College Magazine*'de yayımlanmıştır (XII, Lahor 1936; XIII [1937]). 3. *Asîḳâ*

(Aligarh 1336). *Düvelrânî Hızır Hân* adıyla da tanınan eser Şehzade Hızır Han'ın isteği üzerine kaleme alınmıştır. Gerçek bir aşk hikâyesini anlatan bu mesnevîde yer yer tarihî bilgiler verilmiştir. Şairin dört ay içinde kaleme aldığı 4519 beyitten meydana gelen eser Zilkade 715'te (1316) tamamlanmıştır. 4. *Nüh Sipîhr* (Kalküta 1368). Kutbüddin Mübârek Şah dönemini ve Hindistan müslümanlarının örf ve âdetlerini anlatan eser "sipîhr" (gök) adı verilen dokuz bölümden meydana gelmiştir. 5. *Tuḡluḳnâme* (Haydarâbâd 1933). Eserde Halacîler'in yıkılışı ve Sultan Gıyâseddin Tuḡluk dönemi anlatılmaktadır.

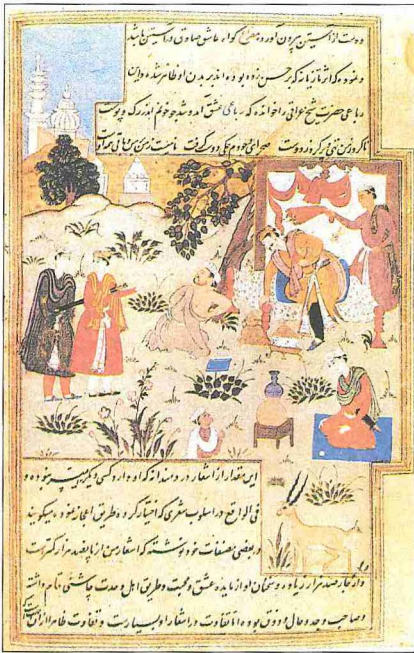
c) Hamse. Emîr Hüsrev'in hamsesi, Nizâmî-i Gencevî'nin *Maḥzenü'l-esrâr*, *Hüsrev ü Şîrin*, *Leylî vü Mecnûn*, *Heft Peyker* ve *İskendernâme* adlı mesnevilerinden oluşan hamsesine nazîre olarak yazdığı *Maḥla'u'l-envâr* (Leknev 1303; Moskova 1975), *Şîrin ü Hüsrev* (Bombay 1326), *Mecnûn u Leylî* (Kalküta 1244; Moskova 1964), *Heşt Bihîşt* (Bombay 1337), *Âyîne-i İskenderî* (Bombay 1336; Moskova 1977) adlı mesnevilerden meydana gelmektedir.

Emîr Hüsrev'in Hintçe şiir söylediği bilinmekteyse de kendisine nisbet edilen şiirlerin ona ait olduğu kesin olarak tesbit edilememiştir. Bunlardan *Hâlik Bârî* adlı şiir kitabıyla bazı manzum bil-meceler ve çeşitli şiir parçaları nesilden nesile intikal ederek günümüzdeki şekillerini almıştır.

B) Mensur Eserleri. 1. *İ'câz-ı Hüsrevî* (*Resâ'ilü'l-i'câz* [Leknev 1392]). Beş uzun risâleden meydana gelmiş olup ilk dört risâlede dil, üslûp, kitâbet ve müzikle ilgili meseleler ele alınmıştır. Beşinci risâle, Emîr Hüsrev'in gençliğinde yazdığı tarihî ve sosyal olaylara temas eden mektuplarını ihtiva eder. İlk mensur eseri olan Leknevî ile ilgili fetihnâmesi de bu risâlede yer almaktadır. 2. *Efdalü'l-fevâ'id* (Bombay 1887). Emîr Hüsrev'in 1313-1319 yılları arasında mürşidi Nizâmeddin Evliyâ'nın sohbetlerinde tuttuğu notlardan meydana gelmiştir. 3. *Ḥazâ'inü'l-fütûḥ* (Aligarh 1345). Sultan Alâeddin Halacî dönemini anlatan bir eserdir.

Emîr Hüsrev'in eserlerinin Avrupa, Hindistan, Mısır (Storey, I/1, s. 495 vd.) ve Türkiye kütüphanelerinde (Çetin, V, 71-84; *FME*, s. 244) birçok yazma nüshası bulunmaktadır.

Emîr Hüsrev-i Dihlevî'yi Sultan Fîrûz Şah Halacî'nin huzurunda tasvir eden bir minyatür (*Oriental Miniatures*, Taşkent 1980, rs. 31)

BİBLİYOGRAFYA :

Emir Hüsrev-i Dihlevî, *Mecnûn u Leylî* (nşr. Tâhir Ahmedoğlu Muharremof), Moskova 1965, nâşirin mukaddimesi, s. V-XV; a.mlf., *Külliyât-ı Gâzeliyyât-ı Hüsrev* (nşr. İkbâl Selâhaddin), Lahor 1972, nâşirin önsözü, s. 17-153; Emrin Ahmed-i Râzî, *Heft İklîm* (nşr. Cevâd Fâzil), [baskı yeri ve yılı yok] (Kitâbfürûş-yi Ali Ekber), I, 358-366; Devletşah, *Tezkire* (nşr. Muhammed Abbâsî), Tahran 1337 hş., s. 265-275; Abdünnebî Kazvîni, *Tezkire-i Meyhâne* (nşr. Muhammed Şefî'), Lahor 1962, s. 58-79; Lutf Ali Bek, *Âteşkede-i Âzer* (nşr. Ca'fer Şehîdî), [baskı yeri yok], 1337 (Müessesesi-i Neşr-i Kitâb), s. 355; Rieu, *Catalogue of the Persian Manuscripts*, II, 609-617; Ahmed Hamdi, *Hindistan ve Savat ve Afganistan Seyahatnâmesi*, İstanbul 1300, s. 104-115; Browne, *LHP*, III, 108-110; Storey, *Persian Literature*, I/1, s. 495-505; Nefîsî, *Târîh-i Naẓm u Neşr*, I, 170-171; FME, s. 244-248; Rypka, *HLL*, s. 257-259; Münzevî, *Fihrist*, III, 1856; M. Wahid Mirza, *The Life and Works of Amir Khusraw*, Lahore 1975; Sabahaddin Abdurrahman, *Amir Khusraw as a Genius*, Delhi 1982; Şibîlî Nu'mânî, *Şi'rû'l-'Acem* (trc. M. Takî Fahr-i Dâi Gilânî), Tahran 1363 hş., II, 77-149; Gholam Resul, *The Origin and Development of Muslim Historiography*, Dacca 1984, s. 78-81; Gulâm Ali Aryâ, *Tarîkatü Çiştîyye der Hind u Pâkistân*, Tahran 1365 hş., s. 138-142; Safâ, *Edebiyyât*, III/1, s. 771-797; Mümtaz Husain, *Amir Khusrow Dehlavi*, New Delhi 1986; Erkan Türkmen, *Emir Hüsrev-i Dihlevî'nin Hayatı Eserleri ve Edebî Şahsiyeti*, Ankara 1988; H. M. Elliot — J. Dowson, *History of India*, Delhi 1990, III, 534-536, 544-545, 557; Nihad M. Çetin, "Amir Xusrav-i Dihlavi'nin Eserlerinin Yazma Nüshaları", *ŞM*, V (1964), s. 71-84; Abdülazîz Mustafa Bekuş, "Emir Hüsrev-i Dihlevî", *Haulliyâtü Külliyyeti Dârü'l-ülmü*, Kahire 1971, s. 187-198; M. Rahim İl-hâm, "Sebk-i Hindî ve Gâzeliyyât-ı Emir Hüsrev", *Râhnümâ-yı Kitâb*, XVIII, Tahran 1354 hş., s. 16-26; Ravân Ferhâdî, "Chronological Tables on the Life and Works of Amir-Khusraw", *Adab*, XXII/4, Kabul 1975, s. 1-18; Ca'fer Halîlî, "Emir Hüsrev ve taşavvufuh", *ed-Dirâsâtü'l-İslâmiyye*, I/3, İslâmâbâd 1975, s. 54-71; Erdoğan Mercil, "Emir Hüsrev Dihlevî", *TKA*, XVI/1-2 (1977-78), s. 186-193; Zuhûr Ahmed Ezhâr, "eş-Şeyh Emir Hüsrev ed-Dihlevî ve şî'ruhu'l-'Arabî", *ME*, L/1 (1978), s. 82-86; Muhammed Riyâd, "Dîbâçehâ-yı Devâvîn-i Emir Hüsrev-i Dihlevî", *Dâniş*, sy. 11, İslâmâbâd 1369 hş., s. 6-42; Nisar Ahmed Faruqî, "Amir Khusraw in the Presence of his Mentor Hadrat Nizâm Al-Dîn Awliyâ", *HI*, XVI/2 (1993), s. 5-24; Dihhudâ, *Luğatnâme*, V, 235-236; P. Hardy, "Amir Khusraw", *EI²* (İng.), I, 444-445; a.mlf. — İdare, "Hüsrev-i Dihlevî", *UDMİ*, VIII, 931-934; A. Schimmel, "Amir Khusrow Dehlavi", *Eir.*, I, 963-965.

RIZA KURTULUŞ

EMİR KÂTİB

(bk. İTKÂNİ).

EMİR-i KEBİR

(bk. MİRZA TAKİ HAN).

EMİR KÜLÂL

(ö. 772/1370)

Nakşibendiyye tarikatının kurucusu
Bahâeddin Nakşibend'in müşşidi.

683 (1284) yılında Buhara'nın Sühârî köyünde doğdu. Bütün hayatını orada ve Buhara'nın diğer bazı köylerinde geçirdi; dolayısıyla onun, Hâcegân'ın "sefer der-vatan" prensibine sadık kaldığı söylenebilir. Babasının adı Emir Hamza olup kendisinin asıl adı bilinmemektedir. "Emir" lakabı Hz. Peygamber'in neslinden olduğuna, Buhara'nın Farsça (veya Tacikçe) lehçesinde "çömlekçi" mânâsına gelen "Külâl" kelimesi ise mesleğine işaret eder.

Emir Külâl gençliğinde, Buharalılar'ın güreşi bid'at saymalarına, özellikle kendisi gibi bir seyyide yakıştıramamalarına rağmen güreşmeyi çok seviyordu. Rivayet göre bir gün Râmîten köyünde güreşirken Hâcegân silsilesi büyüklerinden Muhammed Baba Semmâsî'nin yolu oraya düşmüş ve güreşçileri uzun uzun seyrederken maiyetindekilerden birinin bu duruma hayret ettiğini sezince, "Bu güreş alanında sohbeti bir hayli insanı kemale erdirecek biri var, ben onu seyrediyor ve onu avlamak istiyorum" demiş, bir müddet gözlerini Emir Külâl'e dikmiş, sonra da yoluna devam etmiştir. Bunun üzerine Emir Külâl derhal güreşi bırakıp şeyhi evine kadar takip etmiş ve Semmâsî onu mânevî evlât olarak kabul etmiş, kendisine tarikat âdâbını öğretmiştir. Bu olaydan sonra Emir Külâl yirmi yıl kadar Semmâsî'nin halkasına devam etti. Şeyhinin yanına gitmek için her pazartesi ve perşembe günü Sühârî köyü ile Semmâs köyü arasındaki mesafeyi zikir yaparak katederdi. Onun mânevî yetiştiricileri arasında, o dönemde Hâcegân'la içiçe bulunan Yesevî tarikatından Seyyid Ata'yı da zikretmek gerekir.

Kemale ulaştıktan sonra Emir Külâl, Semmâsî'nin daha bebekken mânevî evlât olarak kabul ettiği Bahâeddin Nakşibend'in tasavvufî terbiyesiyle görevlendirildi. Mevcut kaynaklardan bu terbiyenin merhalelerini takip etmek pek mümkün değildir. Ancak Fahreddin Ali'nin kaydettiğine göre bu vazifeyle görevlendirildikten bir süre sonra Emir Kü-

lâl, Sühârî'de yapılan bir camiye tuğla taşımakta olan Hâce Bahâeddin'i çağırıp, "Ruhanîyetinin kuşu beşeriyet yumurtasından çıktı" diyerek ona sülûkünü tamamladığını bildirmiştir (*Reşahât Ter-cümesi*, s. 80). Hâce Bahâeddin, Emir Külâl'in halkasından ayrıldıktan sonra başka şeyhlerden de faydalanmış olmakla birlikte Emir Külâl onun ilk ve en önemli müşşididir. Nitekim Abdurrahman-ı Câmî, Bahâeddin'in "nisbet-i sohbet taal-lüm-i âdâb-ı sülûk ve telkîn-i zikri"nin Semmâsî'den olduğunu vurgular (Lâmîî, s. 415).

Hâcegân'ın mânevî atası olan Yûsuf el-Hemedânî'nin (ö. 535/1140) başlattığı bir geleneğe uyan Emir Külâl dört halife tayin etti. Bunlar ikinci oğlu Emir Hamza ile Mevlânâ Ârif Dikgerânî, Şeyh Yâdigâr Künsürünî, Şeyh Cemâleddin Dihstânî'dir. Emir Külâl'in en büyük oğlu Emir Burhan'ın mânevî terbiyesiyle görevlendirilmekle bir nevi öncülük kazanan Bahâeddin Nakşibend'in onun halifeleri arasında yer almaması dikkat çekicidir. Emir Külâl'in Emir Şah ve Emir Ömer adlarında iki oğlu daha vardı. İlk iki halifesi de mürid yetiştirdiğine göre Hâcegân silsilesinin bu kolunun Nakşibendîlik'le yanyana bir iki nesil devam ettikten sonra aynı tarikatla birleştiği anlaşılmaktadır.

Emir Külâl'in Timur'un müşşidi olduğu veya ona müsbet baktığı yolundaki rivayetler sağlam bir kaynaktan gelmeyip sadece Timur'a atfedilen sıhhati şüpheli hâtıralara (*Tuzûkât-ı Timûrî*, s. 32) dayanmaktadır. Torununun oğlu Mevlânâ Şehâbeddin, Emir Külâl'in Timur için dua etmekten çekindiğini ve onu Semerkant'ta ziyaret etmeyi reddettiğini söyler (*Menâkıb-ı Emir Külâl-ı Sühârî*, vr. 29^b-31^a). Bazı araştırmacılar, bir müddet Timur'un yanında kalan ve daha sonra Şehr-i Sebz'de vefat edip oraya defnedilen Şemseddin Külâl'in Emir Külâl ile aynı kişi olduğunu sanmışlardır. Bu hataya düşenlerden biri de meşhur Rus şarkiyatçısı Barthold'dur (*Socineniya*, II/2, s. 426). Öte yandan Ni'metullâhiyye tarikatının kurucusu Şah Ni'metullah Velî'nin (ö. 834/1431) menâkıbnâmesinde ifade edildiğine göre bu zat, Emir Külâl'in Timur nezdindeki bir teşebbüsü sonucu Mâverâünnehir'den sürülmüştür (Aubin, s. 12-15). Ancak başka kaynaklarda teyit edilmeyen bu iddiayı ihtiyatla karşılamak gerekir.

Emir Külâl 8 Cemâziyelevvel 772 (28 Kasım 1370) tarihinde doğduğu köyde